

הצרוור

מיכתבים מצהיבים

שנים היה מונח בעליית הגג, ב"בוידעס", צרוור-מיכתבים של חייל צעיר במילחמה ההיא אל אהובתו - לימים אשתו. מיכתבים על בוך וחפירות וכינים וארץ מידברית שהיא גם ארץ מובטחת. וכעבור עשרות שנים, בעיצומה של מילחמה אחרת, נזכרת הבת במיכתבי אביה ובתיקוות השלום שבהם, התיקווה שהכיזבה.

שושנה הימן, מן הנוודעות בפסלי ישראל, מכהנת כפרופסור לאמנות באוניברסיטת חיפה. בשנים האחרונות היא מעלה יותר ויותר דברים על הכתב.

אני מוצאת את עצמי לפני פקעת עצומה של עניינים. זיכרון חוויות, מילים, תמונות, צילור מים, חוט פתלתל חודר אל הפקעת, התחושה היא עמומה, רוצה להתחיל לטפל בה, לפרוק מעלי את המתח העצבני הרוחק אותי להתיישב להבהיר את המראות. פתאום נתקע בי זכר שני צורות צובנים, דהויים, של מיכתבים, הקורר אים לי להחיר את השרוך הכרוך סביבם כמו לעלות על הסולם ולהוציאם ממחבואם, הם רחוקים, הצורך לעלעל בהם הוא חזק, כמו מפתח לעולם עלום, אבוד. אני רוצה אותם לירי, כעת, מיד. אך אין באפשרותי להגיע אליהם. עשר שנים עברו מאז ראיתי אותם בראי שונה ובאחרונה. פתאום הם קמים בי, נוגעים בעולמות רחוקים, עולמות לא לי, כל לי, שייך כים, שייכים לעולם מודחק, הנראה כמו שלא לעניין לצורך העניין. אך המשיכה אליהם מיס תורית, לרופה, דוחקה. אני רוצה לפתוח את הצרוור, לפרוש לפני את הדפים הדהויים ולעלעל בהם. אמנם עומדים הם כזיכרונות חוקים, צלולים מאוד, בהירים. אבל אינני רוצה לעשות טעות, אני רוצה לדייק, לצרף אותם אחד לאחד כדי לשחזר תמונה רחוקה, דהויה, אשר בעזרת זכוכית מנרלת, מקרבת, נושר ממה הצהוב המטשטש, המחבר. כמו קליפה אחר קליפה אני רוצה לקלף את זיכרונם, להרגישם לירי, לזוהר. הם צלילים צעירי, קורן אופטימיות כמו בחלום, נוכח ההתנסויות הקשות. פרידולין אהובתי, מהדהדת המילים בזיכרוני, כנגעוועים של חייל צעיר אל אהובתו, מאהובך הג.

החיות, חזית אחרת, מומנים דהויים, פרידורין אהובתי, אם וכאשר אצא מהבוץ הזה, אשר בו אנו שקועים עמוק כגופינו וכנפשוננו, שנות הבוץ הסמיך, הקפוא למחצה, אשר בחפירות ורדון, בחזית הצרפתית, אם וכאשר אצא מכאן, אבוא ואעז לבקש את ירך, התבואי בעיקבותי אל ארץ המידבר, הארץ המובטחת. זהו זיק הי תיקווה היחידה לאדם זקוף קומה, אדם יהודי חרש, הקם מאפרו, מתוך הבוץ. הקיום היחיד האפשרי לנשמה רגישה הרוצה בזקיפות קומה לצפות את עתידה. התיקווה היחידה היא הגי שמת חיים בארץ המידברית, בתום כל המילים חמות. תותחניו שקועים בבוץ, סוסינו קפואים למחצה, ראשינו מגולחים כי מכת הכינים מש תלטת על הכל, אך נישמתי מלאת תיקווה. אם וכאשר תיגמר כל המילחמה המטונפת הזאת, האם תבואי איתי, האם תעזי להצטרף אלי בחלום בניית עולם חרש, ארץ לעם היהודי. אהובך הג.

הדבר היחיד הברור לי היום, ברור כשמש העולה, הוא שלא ייתכנו יותר מילחמות בעולם הזה. לאחר כל הטרור הזה, לאחר כל הטינופת הזאת, של ארבע השנים הארוכות והאורורות האלה, בחפירות השקועות בבוץ הניצח, בחי זית, ומה טעמן, ומה הישגנו, הסימטום של ההרג הנורא הזה, חסר כל תכלית, לא עוד מילי חמות. לא ייתכן שבסוף המילחמה הארורה הזאת עוד ימצא עם שירים את נישקו כנגד עם אחר. אעשה כל אשר אוכל על מנת למנוע בעי תיר שפיות דמים לשואו. בתיקווה שאצא מהי תופת הזו, ואזכה לראות את העולם בשיקומו, אעשה הכל למען קיומם של העמים בשלום. אהובך הג.

אני רוצה לראות את המיכתבים האלה לירי. געגוע עצום, משיכה, אישקט, יקח עוד ימים מיספר עד אשר אוכל להגיע אל הצרוור הזה.

אינני רוצה להוסיף ולחשוב על המילחמה, המילחמות, האלימות. להגזי היה חלום גדול, הוא לא נשבר, אך החלום רה, נמוג אטיאט. פרידולין באה בעיקבותיו, והמילחמה ההיא, מילחמת העולם הראשונה, לא שמה קץ לשום מילחמה, והמילחמות באות זו בעיקבות זו, ואור תה מולקולה, הכבוד העצמי, כבוד האדם כאדם, היא המשבשת בכל פעם את סירי הבראשית, ולעולם, לעולם, האלימות אינה פותרת דבר.

השרב שורה על הכל. הכל, כל העולם מכור סה מעטה סמיך, סופת חול, אבק, טישטוש, וכי כל פינה פורצות השריפות. הנשק המודרני והי יעיל — האש. התיחכום כמיטבו. ולעומתו, חר סריאונים של מכות המילחמה המודרנית במילחמה בתיחכום האבן והאש. כמו בימי בראשית. ואולי האהבה מעולם לא היתה קיימת. ואולי התפוח בא רק לכסות על חסר. אולי האהבה היא המצאה, אגדה. ואהבת הרעך כמוך, אולי זוהי האשליה הראשונה אשר נמכרה לבני אדם כמהי חלום, יושבי תחת גפניהם ותאניהם.

בחורה לאותו צרוור דהוי. חלקו מיכתבים שנכתבו בידי חייל צעיר אשר במלאות לו 18 שנים התנדב לצבאו של הקיסר וילהלם השני,

פרנץ מזל: שקועות בזיכרון

ירום הודו, קיסר גרמניה. מלא התלהבות נעור רים הוא יוצא עם תבריו לשדה הקרב, ללחום את מילחמת הכבוד לאורכן של ארבע שנים ארוכות ואורות בחזית קופאת במקומה. בחלי קו השני מיכתבי ההתפכחות ושנות האינפלציה הגדולה בגרמניה שלאחר המילחמה, כאשר הגי ופרידולין בנו את קינם בחדר שכור, כמעט לא מרהט. כיוון שפרידולין היתה בתריון, התרו צצו שבועות על גבי שבועות עד שמצאו מישה פחה שהיתה מוכנה להשכיר להם ולתינוק שעמד להיוולד חדר. התינוק ההוא הייתי אני. הם אכלו חלומות והתפרנסו מהבל רוח ושמי חו בחלקם ובלילה שבו עלה היטלר לשילטון ארוז את חפציהם והגשימו את חלומם ועלו לארץ טרופית ומיידברית. עם ניהוחי המישמש עולה בי גם זיכרון הכובעים הטרופיים אשר השעם רחביהושויליים.

ביום עוד יותר, כאובים, חיילים במילחמה, בח וית, והחץ המורה: הנה, זה בנכם. ובעידן אחר, כיבשת אחרת, שנות אור לאחר המילחמה ההיא ולאחר המילחמה הארורה עוד יותר, כל הטכניקה של ההרס השתכללה, שנות אור לאחר כלות העולם, ואני כיבשת אחרת, בתורי אחר הרוח והרוחות, מודמנת לתערוכה של צילומי חיילים צעירים, תמיד הם צעירים, קודם כל, תערוכת צילומים של לוחמי גרילה, לוחמי חירות בניקרגואה. תערוכה אשר פעה את עיני, כמו צילומי תש"ח, תערוכה במקסיקו סיטי, תערוכה של צלמי עיתונות מקסיקאים אשר תיעדו את אשר מצאו בניקרגואה, בעין רגישה הקולטת את הילת הקיום האנושי ביי סוריו. תמיד הצילומים אותם הצילומים, המכי אוב והסבל ניצחיים הם, רק עינו של הצלם משתנה תמיד. המילחמה המתמדת לחירות הני שמה. המילחמה אשר אין לה קץ.

בעיקבותיו של הגז עלה גם ירדו הטוב, שטפן, ולו אותו מיקצוע טכנולוגי, והוא מוכשר כמותו. כעבור שנה של שהות עינויים בארץ המשיך בדרכו לארץ החלומות הגדולים, ארצו של הרוד סס, והפך כעבור שנים מיספר למולי טימיליונר בהקימו תעשיות כימיות אדירות. ברבות הימים, למרות שלא היה מעולם ציוני, תרם ותמך במרבית המוסדות להשכלה גבוהה בארץ.

ופרידולין והגז עלו ארצה ובנו את ביתם בחולות. הבית פרח והגז, במילחמתו בעד שלום עמים, ובגד שווא המילחמות, הפך אטיאט לדי עמית דוויקישוטית מעט בחברה שבה חי ופעל, בעמדתו הנחרצת בעד הבנה ודווקים בין עמים ונגד האלימות. כאשר הלך לעולמו, כמו אביר אשר ירד מנכסיו, היה זה לאחר שנישמתו קמר לה אטיאט והתקפלב אצילי הציל אותו מכי ניעת רוחו.

הוא זכר בהתפעלות את הופעתו של האי ווירון הראשון, והיה מתהפך כיום בקיבור אילו ניגלה לו בחלום כוחן של אבנים והצתות.

אולי תמונה כזו התיקווה שהשפיות ושי קול-הרעוץ ישונו בכל זאת אל הארץ השטוקה, המוחקת כמו ידיה את חלומותיה. כמו שאמר אותו כפרי מקומי: אותי לא תפחידו, לי יש עץ זית לשמן ופריו למאכל, ופיתה, ועתידי מובי טח.

רץ שליח להביא את הצרוור. טלפון בהול, האם נמצא בבוידעס הישן, מעל לשרותים, בקופסה החומה שבה צרוורת פיסות נייר צהובות, זכר לפעילות ברוכה במשך שנות אור, אשר שכנה במוצות השנים, פיסות מצהיבות, קיטעי עיתונים, פירסומים המהווים עדות לחי יי של הוזה אשר בא לכאן עם פיתרונות לבי עיות קרקע קרועה, שרופה, מיובשת, פיתרונות לבציות מליחות הקרקע בארץ צחיחה, אדם שנופף בדיגלו כמו שוטה העיר ורק בארץ החור קה נתגלתה והועלתה על נס חשיבתו הלא קונוציונלית, נקלטה תורתו והצילה מרחבי מטעים מקמילה.

ואני בהמתנה לצרוור, אינני יכולה לשבת בשקט, קמה מוקדם בבוקר לפני הנץ החמה, מתעוררת מושגת כמו רודפת זמן, מה בוער, מה הפיוזות, רודפת אחר מילים, מישפטים המתרו צצים בי ומנסים להתפרץ כולם יחד, בבת אחת, ללא סדר וללא סידור, ללא הכוונה, ללא כסות.

חתומה אני מבפנים, כאילו נורק המפתח לים, אך הכוח הלוחץ, הרוחק, פורץ ללא אפיק כמו ברלת האחרית, ואני עומדת, מתעוררת, והוזה כמו משותקת את מיעד המילים והי מראות המתייצבים, הצהוב רפה אטיאט וירוקת מוורה, לא מזוהה, מתפשטת והופכת לפריחתו של אביב לא צפוי, כמו קם מאפרו, מנפנף ממרי חקים ואני בעיקבותיו.

עוד טלפון בהול, האם עליית על הסולם, האם הצרוור אכן בקופסה החומה ההיא, לא אוכל לה גיע היום, ולא מחר, ולא מחרתיים, המילים ממ שיכות להידחק, רציתי את המיכתבים לשים על השולחן, ועיטורים צעירים מלאי רוך ואי הבה. כמו מעולם נעלם, תמים. וצילום גדול ממדים, כאשר, במשך שעה ארוכה, תיכננו והי עמידו את הפנות והקומפוזיציה והצלם חותם בכתיב מסולסל על הצילום, חתימה כמו כתר, ויושב לו אב המישפחה, בשפם מסולסל, עיכורס, ושורת כפתורים על המיקסטורן ושר שרת זהב של שווייכיס וילדו אשה צעירה, יפת מראה, צרת מותניים, סבתי הלנה. לידה חמשת ילדיה, בת וארבעה בנים, משדרים מישפחת בורגנים מבוססת מדורי דורות בארץ אשכנז, מישפחת סוחר תבואות, מתבוללת. גאות ה מישפחה ברודו של מוריץ, סני, שהוליה שיבעה בנים והקיסר בכבודו וכעצמו שימש נטרק לבנו השביעי, לתיפארת המולדת. והלנה, אשה חכי מה, מונתה שופטת שלום בעירה, עלתה ארצה עם בתה ומישפחתה, בתלתלי לוכן רכים, ובי צאתה את ביתה בחשה כסיות לבנות באים, סובטרופית מזהמת. וביכתה את בנה בכורה, אשר איבד את אחת מעיניו במילחמת העולם הראשונה. אינני סובל חום וארץ פרועה, כך אמר, היחירי מבניה אשר לא עלה ארצה ובר בות הימים נעלם במחנה הריכוז ליד אנטוורפן. הצעיר בבניה נהרג במילחמת העולם ההיא, לתיפארת הקיסר. נכדה רני, מפקד ה"לה", נפל בניסיון לפרוץ לגוש ציפון הצבור, במילחמת תש"ח. כאשר הלכה לעולמה, בבית לולו הגר, תפס את חדרה סכא נחמיה, בביתו של חתנה ראובן, והוא היחיד, אשר נזכר ברכות הימים